

PRIPOMÍNAME SI

ROK SLOVENSKEHO DIVADLA

Významné jubileá na doskách, ktoré znamenajú svet

Mgr. Darina Šípová

„Národ bude až vtedy veľkým národom, keď bude mať vlastné divadlo.“
 Fridrich Schiller, nemecký básnik a dramatik

V roku 2020 si pripomínáme viaceré významné jubileá. Nepochybne najvýznamnejšou udalosťou v kultúre je 100. výročie vzniku Slovenského národného divadla (1. marca 1920), ktoré znamenalo začiatok dejín slovenského profesionálneho divadelníctva. V tomto roku zároveň uplynie 190. rokov od uvedenia prvého ochotníckeho predstavenia na našom území.

Zdroj: sk.wikipedia.org

NADŠENCI Z LIPTOVA

Bolo neskoré leto 22. augusta 1830, keď sa v obci Vrbica (od roku 1923 súčasť Liptovského Mikuláša) v miestnom hostinci Čierny orol (neskôr

Schwarzer Adler) začali schádzať prví zvedavci. Ohotníci, divadelní zariadenci z tamjšieho okolia našťudovali a s nadšením predstavili verejnosti prvú divadelnú hru Kocúrko z pera Jána Chalupku. Stalo sa tak pod vedením Gašpara Fejérpataky-Belopotockého. Tento navonok skromný počin sa stal významným kultúrnym predelom v živote nášho národa. Vrbický hostinec stojaci pri ceste zo severozápadu na východ Slovenska sa tak v 19. storočí dočkal nebývanej slávy. Krčmové priestory rozšírili o divadelné javisko a hostinec sa stal nielen prvou slovenskou ochotníckou činohernou scénou, ale aj stánkom kultúrneho i spoločenského života obce. V súčasnosti budova slúži ako múzeum, od roku 1961 je národnou kultúrnou pamiatkou Čierny orol. Okrem iných cenností opatruje historická budova v centre Liptovského Mikuláša aj knižnicu Gašpara Fejérpataky-Belopotockého. Vieme však, kto bol tento významný človek?

OTEC OCHOTNÍCKEHO DIVADLA

Gašpar Fejérpataky-Belopotocký sa narodil v prvý deň roku 1794 v obci Paludza na Liptove do rodiny šľachtického rodu Fejérpataky. Keď mal šesť rokov, prišiel o matku, ktorá sa utopila v rozvodnenej rieke. Otec sa znova oženil, ale pre chlapca bola nová žena zlou macochou. Po štúdiu na lýceu v Kežmarku sa venoval knihárstvu. Pôsobil v Levoči, Košiciach, Lučenci, Pešti aj vo Viedni. Neskôr sa usadil v Liptovskom Mikuláši, kde pracoval ako knihár a kníhkupec. V roku 1821 založil prvú verejnú ľudovú knižnicu *Slovenskú požičovacu bibliotéku*, ktorá sa stala vzorom pre ostatné mestá. Vďaka vybudovanej sieti kolportoval české a slovenské knihy a časopisy, do ktorých sám prispieval informáciami o živote Slovákov. Na vzdelávanie nižších vrstiev ľudí vydával každoročne ľudovú výchovnú kalendáre, šlabikáre a knihy pre mládež, zakladal nedelňé školy a spolky, finančne podporoval vydávanie štúrovských Slovenských národných novín. Do dejín významných osobností Slovenska sa zapísal aj ako zariadený kultúrny pracovník a zakladateľ prvého slovenského ochotníckeho divadla. Uvedením hry Kocúrko v roku 1830 založil nielen prvé obrodenecké ochotnícke *Divadlo slowanské sväto-mikulášske*, ale i pevnú tradíciu slovenského ochotníctva. Od roku 1954 sa na jeho počesť usporadúva prehliadka najlepších divadelných ochotníckych súborov *Belopotockého Mikuláš*.

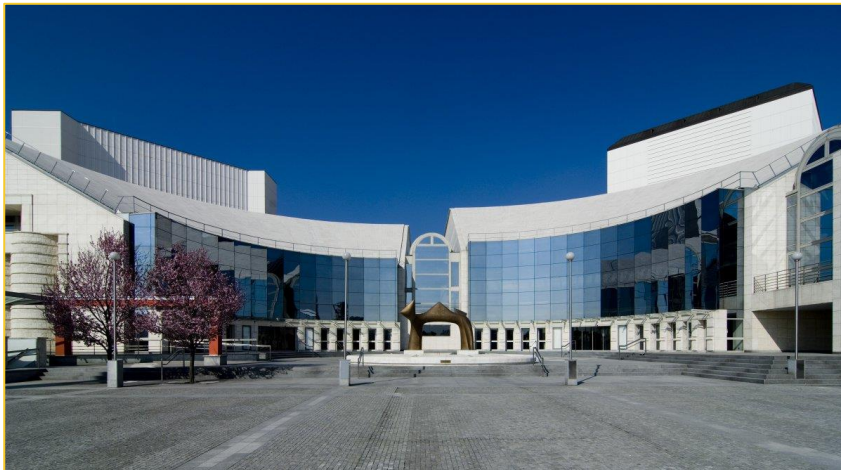
ZAČALO SA TO HUBIČKOU

Od čias zakladania ochotníckeho divadelníctva uplynuli desiatky rokov. Spoločne s Belopotockým formovali divadelný život na Slovensku aj ďalšie významné osobnosti – dramatik Ján Chalupka, mladí štúrovci v Sobotišti a Levoči, prvá slovenská herečka Anička Jurkovičová, dramatici Ján Palárik a Jonáš Záborský. Do vzniku Československej republiky (ČSR) veľkou mierou prispeli k rozvoju slovenského divadelníctva aj

spisovatelia Pavol Országh Hviezdoslav, Jozef Gregor Tajovský, Jozef Hollý či Ferko Urbánek. Významným ochotníckym divadelným súborom sa stal *Slovenský spevokol v Martine*. Po skončení prvej svetovej vojny a vzniku ČSR sa hlavné úsilie na divadelnom poli sústredilo na ustanovenie a činnosť profesionálneho divadla a vytvorenie jeho umeleckého programu. Založením Slovenského národného divadla (SND) poverili vtedajšie vládne orgány Družstvo SND na čele s ministrom Vavrom Šrobárom. SND začalo svoju činnosť 1. marca 1920 uvedením opery Bedřicha Smetanu *Hubička*. Profesionálny divadelný súbor najprv prinášal prevažnú časť repertoáru v českom jazyku. Slovenské hry boli skôr zriedkavosťou, navyše v nich hrali českí herci. Významným prelomom v slovenskom divadelníctve bol vznik *Slovenskej činohry SND* v roku 1932, vedenej režisérom Jankom Borodáčom.

TÁLIA ROZLOŽILA SIETE

Na Slovensku postupne vznikali ďalšie profesionálne scény a divadlá – v Košiciach, v Nitre, Prešove a Martine. Po roku 1945 začal ožívať aj rozvoj regionálneho divadelného života zavŕšením budovania rozsiahlejšej siete profesionálnych divadiel vrátane stánkov národnostných menšín, bábkových divadiel a divadiel pre deti a mládež. V apríli 2007 slávnostne otvorili novú budovu SND na Pribinovej ulici

Zdroj: snd.sk

v Bratislave. Dnes má tri súbory – činoherný, operný a baletný. Súčasnú divadelnú sieť na Slovensku tvoria viac ako dve desiatky stálych profesionálnych divadiel, ktoré pôsobia v Bratislave, Trnave, Nitre, Komárne, Banskej Bystrici, Zvolene, Martine, Žiline, Košiciach, Prešove, Spišskej Novej Vsi a Rožňave. Okrem nich u nás pôsobia aj maďarské, rómske a ukrajinsko-rusínske divadlá. V uplynulých rokoch sa začala rozvíjať aj sféra nezávislých divadelných súborov. Medzi najznámejšie patrí

Radošínské naivné divadlo či banskobystrické nešťátne *Divadlo z Pa-sáže*, založené v roku 1995, ktoré ako jediné svojho druhu na Slovensku pracuje s ľuďmi s mentálnym postihnutím. Od svojho vzniku herci divadla naštudovali štrnásť inscenácií, natočili celovečerný hraný film *Z denníka jedného vagóna*, štyri televízne dokumentárne filmy a zorganizovali niekoľko ročníkov medzinárodného bienálneho komunitného festivalu.

LEGENDY HERECKÉHO NEBA

Repertoár SND sa orientoval na uvádzanie nielen veľkých klasických diel svetovej dramatiky, ale aj hier slovenských dramatikov (Ján Palárik, Jónáš Záborský, Jozef Gregor Tajovský, Ivan Stodola, Július Barč-Ivan, Štefan Králik, Ján Poničan, Mária Rázusová-Martáková, Peter Zvon). SND malo umelecky skonsolidovaný kolektív schopný uvádzať náročné diela domácej a svetovej dramatiky na vysokej úrovni. Herecký súbor popri slávnych osobnostiach – Martin Gregor, Oľga Borodáčová, Hana Meličková, Andrej Bagar, Beta Poničanová a i. – omladili absolventi hereckého konzervatória František Dibarbora, Mikuláš Huba, Július Pántik, Viliam Záborský a ďalší. V SND pôsobila silná herecká generácia (dnes ešte niektorí žijúci) – Gustáv Valach, Mária Kráľovičová, Ctibor Filčík, Ladislav Chudík, Karol Machata, Štefan Kvietik, Božidara Turzonovová, Emília Vášáryová, Zdena Grúberová, Eva Krížiková a mnohí iní. V tomto roku si pripomenieme nedožitú sté výročie narodenia dramatika, prozaika a divadelného teoretika Petra Karvaša, scénografa Ladislava Vychodila, hercov Viliama Záborského, Ctibora Filčíka, ako aj osobnosti slovenského baletu Evy Jaczovej. V súčasnosti na Slovensku pôsobia dve divadelné školy – Vysoká škola múzických umení v Bratislave a Akadémia umení v Banskej Bystrici. Obe pripravujú adeptov na profesionálnu umeleckú dráhu v oblasti dramaturgie, réžie, scénografie, herectva, spevu, tanca, histórie a teórie divadla.

STOROČNICA AKO MEDZNÍK V DEJINÁCH

Rok slovenského divadla bude v roku 2020 rezonovať v činnosti divadiel, profesionálnych i neprofesionálnych umeleckých súborov, festivalov, kultúrnych organizácií a umeleckých škôl. Storočnica SND je významný medzník v dejinách profesionálnej divadelnej kultúry. Uzavrie jednu epochu jej činnosti a otvorí nové storočie vývoja slovenského činoherného, operného a baletného umenia. Po desiatkach rokov pôsobenia SND možno konštatovať, že máme vlastnú skúsenosť a tradíciu vrcholnej národnej divadelnej ustanovizne. Dejiny divadla sú zároveň dejinami rozvoja národnej identity a výrazom tvorivého potenciálu krajiny.

R • K
SL • VENSKEH •
DIVADLA 2 • 2 •

Súčasťou osláv je množstvo zaujímavých podujatí. Cieľom projektu pripravovanej publikácie *Sto rokov Slovenského národného divadla* je predložiť verejnosti dejiny SND prostredníctvom rekonštrukcie vybraných kľúčových inscenácií, ktoré znamenali posun v tvorbe SND a odrážajú tvorivý vývin divadla, dramaturgie, réžie, javiskového výtvarníctva, hudobnej koncepcie, kvality hereckého, hudobného a baletného súboru SND. Reprezentatívna publikácia bude exkluzívna nielen obsahovo, ale aj graficky, doplnená množstvom kvalitných obrazových reprodukcí. Zaradí sa tak do kultúrneho dedičstva a kultúrnej výbavy našej krajiny.

Umenie, najmä literatúra a divadlo, je presvedčivou výkladnou skriňou národa, ukážkou toho najlepšieho, čo ľudia dokážu na poli kultúry odovzdať iným. Kvalitné národné divadlo je zároveň zrkadlom toho, na akej kultúrnej a vzdelanostnej úrovni sa krajina práve nachádza.

Použité zdroje:

[1] LINDOVSKÁ Nadežda a Dagmar PODMAKOVÁ. 100. rokov Slovenského národného divadla: výskumný a publikačný projekt. *Ústav divadelnej a filmovej vedy SAV* [online]. Last updated 30.12.2019 [cit. 2020-01-05]. Dostupné na: <http://udfv.sav.sk/?site=100.rokov.SND-info>

[2] Slovenské národné divadlo. *Wikipedia: slobodná encyklopédia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001-, last updated 03.09.2019 [cit. 2020-01-05]. Dostupné na:

https://sk.wikipedia.org/wiki/Slovensk%C3%A9_n%C3%A1rodn%C3%A9_divadlo

[3] Gašpar Fejérpataky-Belopotocký. *Wikipedia: slobodná encyklopédia*. [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001-, last updated 27.11.2019 [cit. 2020-01-05]. Dostupné na: https://sk.wikipedia.org/wiki/Ga%C5%A1par_Fej%C3%A9rpataky-Belopotock%C3%BD

[4] Zdroj loga: rokdivadla.sk